1. Artikel 3, stk. 1, i direktiv 79/7 om gradvis gennemførelse af princippet om ligebehandling af mænd og kvinder med hensyn til social sikring, som fastlægger direktivets materielle anvendelsesområde, skal fortolkes således, at den ikke omfatter en lovbestemt ordning, der på visse betingelser sikrer personer, hvis indtægter er lavere end et beløb, der er fastsat i loven, en særlig ydelse, der er bestemt til at dække deres underhold. Denne fortolkning påvirkes ikke af, at ydelsesmodtageren er omfattet af en af de risici, der nævnes i direktivets artikel 3.

2. Direktiv 76/207 om gennemførelse af princippet om ligebehandling af mænd og kvinder for så vidt angår adgang til beskæftigelse, erhvervsuddannelse, forfremmelse samt arbejdsvilkår skal fortolkes således, at det ikke er tilstrækkeligt til, at en social sikringsordning — der under visse betingelser sikrer personer, hvis indtægter er lavere end et i loven fastsat beløb, en særlig ydelse, som er bestemt til at dække deres underhold — omfattes af direktivets anvendelsesområde, at betingelserne for tildeling af ydelser kan påvirke en enlig forælders mulighed for at deltage i en erhvervsuddannelse eller påtage sig deltidsbeskæftigelse.

RETSMØDERAPPORT
i de forenede sager C-63/91 og C-64/91 *

I — Faktiske omstændigheder og skriftlig forhandling

1. I Det Forenede Kongerige indeholdt Supplementary Benefits Act 1976 bestemmelser vedrørende udbetaling af en ydelse til personer, der ikke havde det fornødne til deres underhold. Personer mellem 16 og 60 år var berettiget til at kræve supplerende bistandshjælp (»supplementary allowance«), der svarede til, hvad de manglede i at have det fornødne til deres underhold. Personer over 60 var berettiget til en supplerende pensionsydelse.

I henhold til Regulation 6 i Supplementary Benefits (Resources) Regulations 1981 påhvilede der ikke en enlig forælder pligt til at lade sig registrere og til at stå til rådighed for arbejdsmarkedet; en betingelse, som alle andre, der ønskede at få udbetalt supplerende bistandshjælp, normalt skulle opfylde.

* Processprog: engelsk.

Vedrørende beregningen af en persons indkomst var der i Regulation 10 fastsat bestemmelser om, at rimelige udgifter, der ikke blev godtgjort, og som vedrørte en rimelig pasning af et andet medlem af »beregningsenheden« på grund af personens nødvendige fravær fra hjemmet for at kunne opfylde sine forpligtelser i forbindelse med beskæftigelsen, kunne fratrækkes i indkomsten fra beskæftigelsen.

Den ydelse, der blev udbetalt efter reglerne for Manpower Services Commission — et i henhold til lovgivningen oprettet organ, som har til opgave at tilrettelægge erhvervsuddannelser — til underhold for en ansøger eller hans familie, betragtedes i medfør af Regulation 11 som indtægt. Udgifter til børnepasning kunne fratrækkes indkomst fra et ansættelsesforhold, men ikke fra indkomst i form af en ydelse til uddannelse.

2. I april 1988 blev Supplementary Benefits Act 1976 erstattet af Social Security Act 1986. Den nye lov indeholder bestemmelser vedrørende indtægtsstøtte, som udbetales til enhver, der er fyldt 18 år, hvis indkomst ikke overstiger et vist beløb, og som ikke har lønnet beskæftigelse.

Ligesom Regulations 1981 undtager Regulation 8 i Income Support (General) Regulations 1987 en enlig forælder, der har ansvaret for et hjemmeboende barn, fra kravet om at stå til rådighed for arbejdsmarkedet, som de, der oppebærer indtægtsstøtte, normalt skal opfylde. I medfør af Regulation 5 anses personer, der har under 24 timers beskæftigelse om ugen, ikke for at have lønnet beskæftigelse.

I modsætning til 1976-ordningen tillader 1986 Regulations ikke fradrag for udgifter til børnepasning i indkomst fra deltidsbeskæftigelse.

3. Sonia Jackson var på det tidspunkt, da de begivenheder, der gav anledning til forelæggelsen i sag C-63/91, fandt sted, ugift mor med et barn på fire år, hun var arbejdsløs og havde i flere år modtaget supplerende bistandshjælp. I september 1986 påbegyndte hun en uddannelse, der var tilrettelagt af Manpower Services Commission, og som følge heraf fik hun udbetalt en ugentlig ydelse.

Med den begrundelse, at Sonia Jackson's indkomst herefter oversteg det fornødne til hendes underhold, besluttede den kompetente myndighed — the Adjudication Officer — at hun ikke var berettiget til at modtage supplerende bistandshjælp, og nægtede samtidig at tage hensyn til de udgifter, hun pådrog sig ved at få barnet passet, mens hun var til undervisning.

4. Patricia Cresswell var på det tidspunkt, da de begivenheder, der gav anledning til forelæggelsen i sag C-64/91, fandt sted, fraskilt mor og eneforsørger for to børn på fem og to år, hun var arbejdsløs og modtog indtægtsstøtte. Da hun påtog sig deltidsbeskæftigelse på under 24 timer om ugen, nedsatte Adjudication Officer hendes indtægtsstøtte uden at tage hensyn til de udgifter, som hun havde til børnepasning.

5. Sonia Jackson og Patricia Cresswell gjorde gældende, at den manglende hensyntagen til udgifterne til børnepasning udgjorde en forskelsbehandling på grundlag af køn, som er i strid med den fællesskabslovgivning, der finder anvendelse, og de indbragte sagen for Social Security Appeal Tribunal og derefter for Social Security Commissioner, der begge gav myndighederne medhold, hvorefter de appellerede til Court of Appeal, London.

6. Da sagerne fandtes at vedrøre fortolkningen af Rådets direktiv 79/7/EØF af 19. december 1978 om gradvis gennemførelse af princippet om ligebehandling af mænd og kvinder med hensyn til social sikring (EFT 1979 L 6, s. 24) og af Rådets direktiv 76/207/EØF af 9. februar 1976 om gennemførelse af princippet om ligebehandling af mænd og kvinder for så vidt angår adgang til beskæftigelse, erhvervsuddannelse, forfremmelse samt arbejdsvilkår (EFT L 39, s. 40), har Court of Appeal, London, ved to kendelser af 21. december 1990 i medfør af EØF-traktatens artikel 177 besluttet at udsætte sagerne og at anmode Domstolen om en præjudiciel afgørelse af følgende spørgsmål:

»1) Er supplerende bistandshjælp (sag C-63/91) eller indtægtsstøtte (sag C-64/91) — som er ydelser, der på grundlag af en række personlige omstændigheder kan ydes personer, som ikke har det fornødne til deres underhold som defineret i loven, og som er eller ikke er ramt af en af de i artikel 3 i direktiv 79/7 angivne risici — omfattet af anvendelsesområdet for artikel 3 i direktiv 79/7?

2) Er svaret på spørgsmål 1) i alle situationer det samme, eller afhænger svaret af, om en person er ramt af en af de i artikel 3 i direktiv 79/7 angivne risici?

3) Er betingelserne for at kunne oppebære supplerende bistandshjælp (sag C-63/91) eller indtægtsstøtte (sag C-64/91) omfattet af direktiv 76/207, når de alene vedrører adgangen til at modtage supplerende bistandshjælp, men deres virkninger i praksis kan være, at en enlig forælders mulighed for at deltage i en erhvervsuddannelse eller påtage sig deltidsbekæftigelse begrænses?«

7. I sine forelæggelseskendelser anmoder Court of Appeal Domstolen om, såfremt Domstolen giver sagsøgerne i hovedsagerne medhold, at give retningslinjer for, hvorledes en eventuel krænkelse af deres rettigheder kan afhjælpes. Court of Appeal bemærker i den forbindelse, at den skal tage stilling til, ikke om den omstridte lovgivning er retfærdig eller ej, men om det forhold, at flere kvinder end mænd behandles uretfærdigt, er begrundet. Court of Appeal påpeger i den forbindelse, at fjernelsen af forskelsbehandling på grundlag af køn over for kvinder vil skabe en forskelsbehandling i forhold til mænd.

8. Forelæggelseskendelserne fra Court of Appeal, London, blev registreret på Domstolens Justitskontor den 14. februar 1991.

9. I medfør af artikel 20 i protokollen vedrørende statutten for De Europæiske Fællesskabers Domstol er der indgivet skriftlige indlæg den 27. maj 1991 af Sonia Jackson og Patricia Cresswell, der er sagsøgere i hovedsagen i henholdsvis sag C-63/91 og sag C-64/91, ved Solicitor Penny Wood, den 9. august 1991 af Det Forenede Kongerige ved J. E. Collins, Treasury Solicitor's Department, og den 23. maj 1991 og den 1. september 1991 af Kommissionen for De Europæiske Fællesskaber ved Karen Banks, Kommissionens Juridiske Tjeneste, som befuldmægtiget.

10. Den 27. november 1991 har Domstolens præsident i medfør af procesreglementets artikel 43 besluttet at forene sag C-63/91 og sag C-64/91 med henblik på den mundtlige forhandling og dommen.

11. På grundlag af den refererende dommers rapport og efter at have hørt generaladvokaten har Domstolen besluttet at indlede den mundtlige forhandling uden forudgående bevisoptagelse.

II — Skriftlige indlæg for Domstolen

1. *Sonia Jackson* og *Patricia Cresswell*, der er sagsøgere i de to sager for den nationale ret, gør med hensyn til *det første spørgsmål* gældende, at supplerende bistandshjælp og indtægtsstøtte er bestemt til at yde beskyttelse mod de i artikel 3, stk. 1, i direktiv 79/7 nævnte risici.

Sonia Jackson har anført, at ydelsen, der er fastsat i henhold til Supplementary Benefits Act, består af to ydelser: den supplerende pensionsydelse til personer over 60 år, der klart er omfattet af artikel 3, og den supplerende bistandshjælp til personer i alderen fra 16 til 60 år, der ligeledes er en lovbestemt ordning, som sikrer beskyttelse mod de i artikel 3, stk. 1, nævnte risici, der rammer inden pensionstidspunktet.

Efter Patricia Cresswell's opfattelse indeholder indtægtsstøtteordningen en række tillægsydelser, der specielt angår de risici, der er nævnt i artikel 3, stk. 1, nemlig pensionisttillægget, det forhøjede pensionisttillæg, invaliditetstillægget og tillægget for svær invaliditet. Mange personer, der er ramt af en af de i artikel 3, stk. 1, nævnte risici, modtager tillige indtægtsstøtte, hvilket beviser, at denne ordning ikke kan adskilles fra de specielle sikringsordninger, der er nævnt i denne bestemmelse.

Ifølge begge sagsøgerne i hovedsagerne ses det, at formålet er at yde beskyttelse mod de i artikel 3, stk. 1, nævnte risici, ikke alene, hvis man baserer sig på det afgørende kriterium, som er den rolle, disse ydelser i praksis spiller, men tillige, hvis der tages hensyn til den rolle, som det var meningen, at disse ydelser skulle spille. I dom af 24. juni 1986 (sag 150/85, Drake, Sml. s. 1995) gik Domstolen ind for en vid fortolkning af direktiv 79/7. Det er derfor ikke muligt at begrænse direktivets anvendelsesområde til de sædvanlige bidragsbaserede ordninger og udelade de mere generelle, trangsbestemte ordninger. Endvidere er ydelser af en så generel type som dem, der er til behandling for den nationale retsinstans, ikke omfattet af de specielle undtagelser, der er nævnt i artikel 3, stk. 2.

Anvendelsesområdet for artikel 3 i direktiv 79/7 kan ikke bestemmes ved at henvise til anvendelsesområdet for Rådets forordning (EØF) nr. 1408/71 af 14. juni 1971 om anvendelse af de sociale sikringsordninger på arbejdstagere og deres familiemedlemmer, der flytter inden for Fællesskabet (EFT 1971 II, s. 366). Det grundlæggende spørgsmål, som er blevet rejst af denne forordning, er, om en ydelse skal betragtes som en ydelse, der kan eksporteres, hvilket forklarer Domstolens snævrere fortolkning af begrebet sociale sikringsydelser som omfattet af forordningens artikel 4. Domstolen har imidlertid haft lejlighed til at påtale forskelsbehandling, som en medlemsstat foretager på sit eget område, under henvisning til begrebet social fordel i artikel 7, stk. 2, i Rådets forordning (EØF) nr. 1612/68/EØF af 15. oktober 1968 om arbejdskraftens frie bevægelighed inden for Fællesskabet (EFT 1968 II, s. 467). I forbindelse med direktiverne, der forbyder forskelsbehandling på grundlag af køn, er der imidlertid ingen bestemmelse at falde tilbage på. Henvisning til artikel 45 i forordning nr. 1408/71 er ikke længere relevant, da den kun omfatter ydelser ved alderdom og sygdom. Det kan heller ikke gøres gældende, at direktiv 79/7 kun er et skridt i programmet til gradvis gennemførelse af princippet om ligebehandling. En analyse af dette program, således som situationen er på nuværende tidspunkt, viser nemlig, at ingen af de direktiver, som programmet omfatter, dækker forskelsbehandling af den art, som er til behandling i de to sager for den nationale retsinstans.

Under disse omstændigheder foreslår sagsøgerne i hovedsagerne, at det første spørgsmål besvares bekræftende.

Med hensyn til *det andet spørgsmål* gør de gældende, at besvarelsen af det første spørgsmål er den samme i alle tilfælde, og at den ikke afhænger af, om ansøgeren er udsat for nogen af de risici, der er nævnt i artikel 3, stk. 1, i direktiv 79/7.

Med hensyn til *det tredje spørgsmål* anfører Sonia Jackson og Patricia Cresswell, at de omhandlede britiske ordninger ligeledes er i strid med direktiv 76/207, eftersom de udgør en hindring for mænds og kvinders lige adgang til erhvervsuddannelse og beskæftigelse. Direktiv 76/207 forbyder enhver forskelsbehandling i forbindelse med økonomiske ordninger, som er oprettet af en medlemsstat til støtte under erhvervsuddannelse eller med henblik på adgang til beskæftigelse. Det forhold, at artikel 1, stk. 1, i direktiv 76/207 — med hensyn til opnåelse af ligebehandling for så vidt angår social sikring — henviser til stk. 2, der taler om en gradvis gennemførelse, betyder kun, at »rene« socialsikringsordninger ligger uden for direktivets anvendelsesområde. Forskelsbehandling inden for en socialsikringsordning, som medfører, at lige adgang til erhvervsuddannelse eller beskæftigelse hindres, er derimod omfattet af direktivet. Det ville i virkeligheden være absurd at udelukke økonomiske bestemmelser, der medfører en sådan forskelsbehandling, fra at være omfattet af direktiv 76/207, blot fordi de vedrører social sikring, og samtidig lade andre økonomiske bestemmelser, der vedrører andre ydelsesordninger, være omfattet af direktivet.

Dommen af 3. december 1987 (sag 192/85, Newstead, Sml. s. 4753) drejede sig om en

social sikringsordning, der krævede højere bidrag fra mænd end fra kvinder, men ikke om løn eller andre arbejdsvilkår. De foreliggende sager drejer sig derimod om lige adgang enten til erhvervsuddannelse eller til beskæftigelse, og de er udtrykkeligt omfattet af direktiv 76/207.

2. *Det Forenede Kongerige* har for det første anført, at der ikke kan være tale om nogen indirekte forskelsbehandling på grundlag af køn, medmindre en bestemmelse — eller den omstændighed, at en bestemmelse ikke findes — klart er til skade for det ene køn. Der er ikke fremkommet argumenter for dette for Court of Appeal, og spørgsmålet om, hvorvidt det er relevant at undersøge enten den procentdel kvinder eller det antal kvinder, der har lidt skade herved, blev ikke rejst. Da den nationale retsinstans ikke har anmodet om yderligere vejledning vedrørende spørgsmålet om forskelsbehandling, har Det Forenede Kongerige anført, at det ikke vil gå nærmere ind på dette emne.

Med hensyn til *det første spørgsmål* anfører Det Forenede Kongerige, at direktiv 79/7 kun er det første trin i den gradvise gennemførelse af princippet om ligebehandling med hensyn til social sikring. Direktivets anvendelsesområde er defineret i direktivets artikel 3. I stk. 1, litra a), er nævnt bestemte risici, der er dækket. Stk. 1, litra b), henviser til social bistand i det omfang, den er bestemt til at supplere eller træde i stedet for de i stk. 1, litra a), nævnte ordninger, og stk. 2 udeluk-

ker visse ydelser. I Drake-sagen (nævnt ovenfor) gjorde Domstolen det klart, at for at være omfattet af direktiv 79/7 skal en ydelse helt eller delvist være led i en lovbestemt ordning, der sikrer beskyttelse mod en af de nævnte risici, eller være en form for social sikring med samme formål.

De foreliggende ydelser tilsigter en beskyttelse af personer mod risikoen for fattigdom og er ikke omfattet af direktiv 79/7. Retten til ydelserne afhænger i det væsentlig af en persons indtægt og ikke af, om der foreligger en af de i artikel 3, stk. 1, nævnte risici. I særdeleshed kan der ikke knyttes nogen forbindelse mellem ydelserne og risikoen for arbejdsløshed. På den ene side opfylder mange arbejdsløse ikke de fastsatte betingelser, mens personer, der har lønnet beskæftigelse — navnlig deltidsbeskæftigede — på den anden side får udbetalt sådanne ydelser. Med hensyn til sikring af beskyttelse mod fattigdom er det naturligt for mange af dem, der modtager indtægtsstøtte, at de har været ramt af de i artikel 3, stk. 1, nævnte risici.

Det Forenede Kongerige har anført, at det er uden betydning, om de omhandlede ydelser betegnes som social sikringsydelse eller som social bistand. I dommene af 27. marts 1985 i Hoeckx-sagen (sag 249/83, Sml. s. 973) og Scrivener-sagen (sag 122/84, Sml. s. 1027) udtalte Domstolen, at den belgiske Minimex ikke var omfattet af artikel 4, stk. 1, i forordning nr. 1408/71, da den var en generel ydelse. De omhandlede britiske ydelser er ligeledes generelle ydelser.

Det Forenede Kongerige har foreslået, at det første spørgsmål besvares på følgende måde:

»Indtægtsstøtte og supplerende bistandshjælp er ikke omfattet af direktiv 79/7.«

Med hensyn til *det andet spørgsmål* har Det Forenede Kongerige anført, at anvendelse af artikel 3 afhænger af arten af den pågældende ordning, ikke af ydelsesansøgerens forhold, og at besvarelsen af det første spørgsmål derfor må være den samme i alle tilfælde.

Med hensyn til *det tredje spørgsmål* anfører Det Forenede Kongerige, at betingelserne for retten til supplerende bistandshjælp og indtægtsstøtte ikke kan være omfattet af direktiv 76/207. Direktivets artikel 1, stk. 2, udelukker udtrykkeligt social sikring under henvisning til bestemmelser, der senere skal vedtages. Domstolen bekræftede i ovennævnte Newstead-dom, at direktivet ikke finder anvendelse på social sikring. I dommen af 26. februar 1986 (sag 152/84, Marshall, Sml. s. 523) har Domstolen ganske vist anerkendt, at med hensyn til de af arbejdsgiverne anvendte forskelle i pensionsalder for mænd og kvinder skal artikel 1, stk. 2, i direktiv 76/207 fortolkes snævert. De ved den nationale ret verserende sager har dog visse lighedspunkter med Newstead-sagen, eftersom de har direkte tilknytning til indholdet af den sociale sikringsordning.

Med hensyn til sag C-64/91 har Det Forenede Kongerige anført, at indtægtsstøtte ikke har til formål at sikre en person, der i øvrigt opfylder de fastsatte betingelser, adgang til uddannelse eller undervisning.

Det Forenede Kongerige har derfor foreslået, at Domstolen besvarer det tredje spørgsmål på følgende måde:

»Betingelserne for ret til at modtage supplerende bistandshjælp eller indtægtsstøtte kan ikke være omfattet af direktiv 76/207, såfremt disse betingelser udelukkende vedrører adgangen til supplerende bistandshjælp eller indtægtsstøtte, men virkningen af at anvende betingelserne kan være, at en enlig forælders mulighed for at påbegynde erhvervsuddannelse eller påtage sig deltidsbeskæftigelse begrænses.«

3. *Kommissionen* har først anført, at de to britiske ordninger rejser spørgsmål om ligebehandling af mænd og kvinder, eftersom det er sandsynligt, at enlige forældre til små børn oftere er kvinder end mænd, og da det hovedsagelig er denne persongruppe, der stilles ugunstigt i forbindelse med de omhandlede ordninger.

Med hensyn til visse spørgsmål, der er rejst af Court of Appeal, anfører Kommissionen, at det ikke er et spørgsmål om at bevise, at kvinder i større omfang end mænd berøres af de omhandlede bestemmelser, men derimod et spørgsmål om at afgøre, om disse bestem-

melser er nødvendige for at opnå et lovligt formål. Med hensyn til risikoen for en ny forskelsbehandling af mænd anfører Kommissionen, at et sådant resultat ligeledes ville være i strid med kravet om ligebehandling, og at en diskriminerende bestemmelse ikke må anvendes på nogen overhovedet.

Spørgsmålet om, hvorvidt de omhandlede bestemmelser er diskriminerende, og om de er begrundede, er imidlertid ikke et spørgsmål, der skal forelægges Domstolen, hvilket var grunden til at Court of Appeal begrænsede sine spørgsmål til at omhandle anvendelsesområdet for direktiverne 79/7 og 76/207.

Med hensyn til *det første* og *det andet spørgsmål*, som vedrører direktiv 79/7, har Kommissionen først undersøgt, om der er nogen forskel mellem de lovbestemte ordninger og social bistand. Såfremt en ordning vedrørende social bistand er fastsat ved lov, er den en lovbestemt ordning. Selv om artikel 3, stk. 1, litra a), ikke udtrykkeligt henviser til socialsikringsordninger, forekommer det rimeligt at gå ud fra, at bestemmelsen dækker sådanne ordninger, og at gå ud fra, at artikel 3, stk. 1, litra b), dækker ordninger vedrørende social bistand, som ikke kan anses for at være omfattet af begrebet »social sikring«. Det er sandsynligt, at anvendelsen af udtrykket »lovbestemte ordninger« skulle dække socialsikringsordninger i ordets videste betydning, og at litra b) blev tilføjet simpelt hen for at understrege, at visse dele af den sociale bistand var omfattet af direktivet, skønt de selv på grundlag af en vid fortolkning af begrebet social sikring i princippet ville have været uomfattet. Det er derfor unødvendigt at undersøge, om en ordning falder ind under kategorien social sikring, eller om den er social bistand. Det er tilstrækkeligt, at den dækker en af de relevante risici, der er nævnt i artikel 3.

Kommissionen har henvist til en forskel mellem de udtryk, der anvendes i litra a) og b) i artikel 3, stk. 1. Mens artikel 3, stk. 1, litra a), dækker lovbestemte ordninger, der rent faktisk sikrer beskyttelse mod en af de nævnte risici, henviser litra b) til social bistand, som er bestemt til at supplere eller træde i stedet for de i litra a) omhandlede ordninger. En bogstavelig forståelse af teksten, i hvert fald den engelske, vil føre til, at sociale bistandsordninger kun er omfattet, såfremt de specielt tilsigter beskyttelse mod de i direktivet nævnte risici. I så henseende finder Kommissionen, at supplerende bistandshjælp og indtægtsstøtte sikrer beskyttelse mod risikoen for arbejdsløshed. Såfremt de omhandlede ydelser ikke betragtes som social bistand, ville en formel betragtning føre til, at de ikke var omfattet af direktivet, eftersom de — i henhold til den engelske tekst — ikke »er bestemt til« at supplere eller træde i stedet for en relevant socialsikringsordning. Kommissionen anfører imidlertid, at såfremt direktivets tekst på alle de forskellige sprog undersøges, ses det klart, at det væsentlige kriterium er, at en social bistandsordning faktisk supplerer eller træder i stedet for en socialsikringsordning, således som det er tilfældet i den foreliggende sag. Kommissionen bemærker ligeledes, at artikel 3, stk. 1, litra b), tillader en medlemsstat at dække en bestemt risiko enten gennem en socialsikringsordning eller gennem social bistand.

Med den opfattelse, at de britiske ordninger ikke er omfattet af direktivet, fordi de ikke specielt er bestemt til at sikre beskyttelse mod de i artikel 3 nævnte risici, åbnes der mulighed for, at virkningen af direktivet bliver forskellig i Fællesskabet, alt afhængigt af i hvilket omfang en given medlemsstat vælger ordninger, der sikrer speciel beskyttelse mod individuelle risici eller vælger at anvende en bred ordning, der i virkeligheden dækker de forskellige i direktivet nævnte risici så vel som en række andre. I ovennævnte Drake-dom understregede

Domstolen nødvendigheden af »at sikre, at den gradvise gennemførelse af princippet om ligebehandling ... gennemføres på en harmonisk måde overalt i Fællesskabet«.

Under disse omstændigheder har Kommissionen foreslået, at det første og det andet spørgsmål besvares på følgende måde:

»En statslig bistandsydelse, som på grundlag af en række personlige omstændigheder kan betales til personer, der ikke har det fornødne til deres underhold i lovens forstand, er omfattet af artikel 3 i Rådets direktiv 79/7/EØF om gradvis gennemførelse af princippet om ligebehandling af mænd og kvinder med hensyn til social sikring, for så vidt angår en person, der er ramt af en af de i denne artikel nævnte risici.«

Med hensyn til *det tredje spørgsmål* erkender Kommissionen, at direktiv 76/207 ikke kan anvendes som grundlag for ligebehandling i sager om social sikring som sådan. Det betyder dog ikke, at en bestemmelse, der påvirker et af de områder, der er dækket af direktivet, navnlig adgang til erhvervsuddannelse eller beskæftigelse, ikke er omfattet af direktivet, alene fordi den er en bestemmelse fra lovgivningen om social sikring. Dette ville give medlemsstaterne mulighed for at udøve forskelsbehandling ved at vælge at træffe foranstaltningerne som led i socialsikringsordningerne. Endvidere har generaladvokat Mancini i sit forslag til afgørelse i Teuling-sagen (sag 30/85, Sml. 1987, s. 2497) givet udtryk for det synspunkt, at det relevante kriterium var den virkning, som de pågældende bestemmelser havde, uanset om de var et led i en socialsikringsordning eller ikke.

I ovennævnte dom af 3. december 1987 i Newstead-sagen har Domstolen måske nok accepteret, at en pligt til at betale bidrag til en enkepensionsfond som led i en erhvervstilknyttet socialsikringsordning ikke var omfattet af direktiv 76/207. Men såfremt bestemmelserne vedrørende social sikring var omfattet af direktiv 76/207, hver gang de medførte forskelsbehandling i forbindelse med et af de områder, der var omfattet af direktivet, kunne man være af den opfattelse, at den i Newstead-sagen foreliggende bestemmelse skulle undersøges og begrundes i forbindelse med direktivet.

Der skal imidlertid tages hensyn til udviklingen i Domstolens praksis, navnlig efter dommen af 17. maj 1990 (sag C-262/88, Barber, Sml. I, s. 1889), hvori Domstolen anerkendte, at pensioner i henhold til en privat erhvervstilknyttet ordning er løn i betydningen af EØF-traktatens artikel 119, hvilket medfører, at alle erhvervstilknyttede socialsikringsordninger er omfattet af denne artikel, og at de offentligt fastsatte ordninger stadig skal undersøges i forbindelse med direktiv 76/207. Det er måske muligt at gøre gældende, at betingelserne vedrørende social sikring ikke samtidig er arbejdsvilkår i den forstand, at de er et led ikke i forholdet mellem arbejdsgiver og arbejdstager, men i forholdet mellem arbejdstageren og staten. Heroverfor kan det dog anføres, at også de statslige socialsikringsordninger påvirker arbejdstagerne som arbejdstagere og vedrører et af de vilkår, hvorunder de arbejder. Kommissionen konkluderer, at i det mindste nogle af de betingelser, der vedrører de statslige socialsikringsordninger, kan anses for arbejdsvilkår i betydningen af direktiv 76/207. Dette betyder dog ikke, at spørgsmål

vedrørende social sikring som sådan er omfattet af direktivets anvendelsesområde.

I stedet for at sondre mellem de betingelser, der er fastsat for socialsikringsordninger, og arbejdsvilkår, foreslår Kommissionen, at en bestemmelse vedrørende social sikring bør være omfattet af direktiv 76/207, såfremt den — uden for sin egen ordlyd — giver problemer i forbindelse med forskelsbehandling med hensyn til adgang til beskæftigelse, forfremmelse, erhvervsuddannelse eller arbejdsvilkår. De omhandlede britiske bestemmelser betyder, foruden at de medfører en forskelsbehandling på området for social sikring, at kvinder stilles ringere med hensyn til adgang til erhvervsuddannelse og beskæftigelse. Kommissionen understreger i den forbindelse, at Domstolen i ovennævnte Marshalldom udtalte, at undtagelsen fra anvendelsesområdet for direktiv 76/207 skal fortolkes snævert.

Under disse omstændigheder har Kommissionen foreslået Domstolen, at det tredje spørgsmål besvares på følgende måde:

»Betingelserne for at være berettiget til en sådan ydelse kan være omfattet af Rådets direktiv 76/207/EØF om gennemførelse af princippet om ligebehandling af mænd og kvinder for så vidt angår adgang til beskæftigelse, erhvervsuddannelse, forfremmelse samt arbejdsvilkår, såfremt disse betingelser alene vedrører adgangen til den omhandlede ydelse, men virkningen af, at de anvendes, kan være, at en enlig forælders adgang til at påbegynde erhvervsuddannelse eller påtage sig deltidsbeskæftigelse begrænses.«

F. A. Schockweiler
Refererende dommer